СТАНОВИЩЕ
от проф. д-р Даниела Христова Тасевска,
Великотърновски университет „Свети свети Кирил и Методий“
на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология

Автор: Анет Маринова Маринова-Митова
Тема: Личностното развитие на учениците в контекста на училищните практики
Научен ръководител: проф. д-р Катя Стойчева

В настоящото изложение предоставям констатациите си от прочита на труда, предмет на обсъждане в хода на настоящата процедура.

Данни за кандидата

Анет Маринова-Митова на е придобила бакалавърска степен по Психология през 1996г. в НБУ и е магистър по клинична социална работа, БИОХ-НБУ от 1998г. В резултат на допълнителни квалификации (*Обучение за психодрама-асистент; Специализация по Клинична социална работа с деца и техните семейства, Докторска програма по социална работа, Колеж смит, Училище по социална работа, Масачузетс, САЩ, 2002г.; Обучение по приобщаващо образование на деца със специални образователни потребности, Уайлдфилд център за деца със специални образователни потребности, Лондон, Великобритания, 2013г.; Диагностика на когнитивни способности на деца 6-16г. с Тест за интелигентност HAWIK-R, Национален център по обществено здраве, 2010г.; Надграждащо обучение в СИЕН-България, БОЛП, клинична лаборатория "Детето и неговите симптоми", от 2008г. – до момента; Училищна лаборатория от 2017г. – до момента; Надграждащо обучение и формиране в Българско общество за лаканианска психоанализа и Новата лаканианска школа, клинични семинари, психоаналитична практика под супервизия и личнаепсихоанализа, от 2009г. – до момента*) има статут на училищен психолог, образователен експерт, обучител и супервизор, съветник в областта на приобщаващото образование в Министерство на образованието и науката.

Работила е като хоноруван асистент в Магистърска програма по Клинична социална работа и в катедра „Социална работа“ към Бургаски свободен университет. Член е на работна група за концепцията и проекта на Закон за предучилищното и училищното образование. Ръководител е на работната група на Държавния образователен стандарт за Приобщаващо образование. Член е на екип за управление на двата национални пилотни проекти по оперативните програми на МОН: "Включващо обучение" и "Подкрепа за равен достъп и личностно развитие”.

Приемам, че изпълнението на посочените дейности е в пряка връзка с изследователския замисъл на труда, както и индикатор за експертност в областта.

Данни за докторантурата и автореферата

От прегледа на депозираната документация констатирам, че тя е изрядна и отговаряща на критериите по смисъла на формалните изисквания за провеждане на настоящата защита. Заложените в индивидуалния учебен план изпити и дейности са успешно изпълнени. С представените 4 на брой публикации, издадени в реферирани и рецензирани източници, кандидатът отговаря и на националните изисквания за покриване на науко-метричните показатели за придобиване на съответната научна степен. Представеният Автореферат на дисертационния труд е с подходящ обем от 27 страници, структуриран е съобразно композиционната организация на изследването и адекватно представя основните му тези, резултати, заключения. В структурата му е включена и самооценката на автора за приносните моменти на изследването му, с които съм солидарна и приемам без възражения.

Данни за дисертацията и научни приноси

Самият дисертационен труд е със съдържателен обем 171 страници и цялостен общ обем 309 страници. Те са концептуализирани във Въведение, три основни глави, структурирани в подглави, Заключение, Благодарности, Литература и Приложения. Приложенията, онагледяват процентното разпределение на отговорите в контекста на проведеното емпирично изследване. Библиографската справка указва ползването на 190 специализирани източника, между които 31 на български и руски език, 159 на английски, френски и немски език, както и балансиран брой Интернет ресурси. Преценявам теоретичната база на разработката като впечатляваща, изключително информативна, особено актуална и подходяща по академичен характер съобразно целите и специализирания език на изследването. Считам, че темата е не само дисертабилна, но и съвършено нетривиална. Бързам да заявя, че съдържащата се в труда комплексна презентация на концепцията за индикаторите за личностно развитие от гледна точка на педагогическите практики, касаеща регламентираните форми за подкрепа на личностното развитие на българските ученици в контекста на училището – е уникална за българското научно пространство, а в предоставената възможност за популяризирането ѝ виждам глобалния принос на този труд.

Самият текст на Въведението /с. 5-7/ ерудирано повежда и адекватно ориентира в неговия специфичен замисъл. Още тук и макар в щрих, моделът на изследваното явление е ясно представен в ракурса на динамиката на дефинитивните понятия, в релацията „система на детето/ученика – система на средата/училището“. Особено точно е уловен и разкрит механизма, по който метаморфозите в тяхната семантика водят до различни, не рядко контравертивни разбирания относно естеството, отговорността, предписанията за действие, стереотипизацията и стигматизацията, формирането на разнопосочни педагогически, психологични, лични и социални нагласи – към личностното развитие и формите за подкрепа в училище.

Искам недвусмислено да заявя, че тук става дума за ерудицията и куража на един изследовател, дръзнал да участва във високия методологичен дебат на педагогическите психосоциалните модели относно потенциала на ползваните училищни практики, чийто резултат – по същество и към настоящия момент „засилва риска за проблемите и трудностите на учениците да се мислят в парадигмата на „неуспеха, дефицита, мързела”, в която системата непрекъснато се препъва и сякаш не може да преодолее“/с. 6/.

Друг значим компонент в замисъла на концептуалната рамка е езикът на докторантката, конституиран в ранг на преобразуваща сила за човешкото мислене и поведение в дисертационния труд – поради ресурса на Анет Маринова-Митева да обозначава и дефинира социалната реалност, да генерира подредба, смисъл и ценност в палитрата на образователната институция училище. Това откривам в тезата на Маринова-Митева, че да се изучават *„начините за подкрепа в училище“* означава да се формира автентична представа „за възможностите за реализирането на личностния потенциал, интересите, желанията на учениците – всичко това обръща подкрепата към процеси на включване“. /с. 6/, която отличавам като най-плодоносното ядро на научно-изследователския замисъл. Невероятно точно „облечена в думи”, тази автентична представа е ясно въплътена във формулировката на основната цел на дисертационния труд, а именно: „ *... Как ключов педагогически персонал - учители, училищни психолози и педагогически съветници - разбират личностното развитие и прилагат регламентираните форми за подкрепа?* ” /пак там/.

По оригинален начин в теоретичния анализ са интерпретативно вплетени и емпиричните предпоставки на изследването, които са положени в 4-ри проблематични кръга.

В *първия* /с. 8-12/ е представена изключително детайлизирана и високо информативна интерпретация на модела на Юрий Бронфенбренер за развитието на човека като ключова величина, като движението на самото понятие „развитие на човека" е хронологично разгърнато, в контекста на психосоциалната адаптация и интеграция на човешкия индивид. Във *втория* проблематичен кръг /с. 12-63/ е разгледана концепцията за индикаторите за личностно развитие (системата на детето), умело положена в гледната точка на психодинамичния подход – Фройд, Адлер, Фром, Хорни, Ериксън и Юнг; хуманистичния подход – Роджърс и Маслоу; когнитивно-поведенческия подход – Кели, Скинър, Бандура; подходът на чертите - Олпорт, от една страна, а от друга – в ракурса на емпиричните изследвания са издирени и анализирани данни за личностното развитие на ученици в българския контекст. Придържайки се към историческия принцип – фактологично и аналитично – Анет Маринова-Митова със загриженост и с дълбоко разбиране, разкрива методологичните и концептуални ограничения на подходите, , с фокус на анализа върху решенията на социокултурния, мотивационния и социално-когнитивния подход, както и с ярък акцент, осветляващ дебатите в рамките на теорията за системата на детето. Със същия маниер на академично писане и блестящо показана ерудиция е разработено и изложението в *третия* и *четвъртия* проблематични раздели от първа глава /с. 63-80/, стройно организирано около феномените за личностно развитие на учениците и формите за подкрепа в училище (система на средата). Анализът е многопластов. Нещо повече, той е креативно интегриран в поставените смислови акценти за влиянието на педагогическите практики върху връзката на системата на детето (ученика) със системата на средата (училището).

Определено считам, че теоретичната рамка на дисертационния труд не само обогатява модела на емпиричното изследване, завишавайки евристичния му потенциал. Оценявам тази високо информативна и систематична концептуализация като принос изобщо към теорията, приложението и методиката на качествените и количествените изследователски подходи в психологичната наука, педагогическата, терапевтичната и социалната практика по отношение на персонализирането на училищните форми за подкрепа на личностния потенциал на българските ученици.

Именно те са основният предмет, около който гравитира методологията на осъщественото емпирично изследване, представено във втора глава на труда /с. 81-114/.

Извършени са два типа изследвания: (1) „Личностното развитие на учениците в контекста на училищните практики" - обоснована е теоретико-методологична рамка за развитието, съобразно взаимодействието между индивида и неговата среда. (2) Приложен е модел на емпирична рамка за търсене на връзки, за които взаимодействията са определящи.

Обект на изследването са общо 259, от различни населени места в страната. 219 от тях са, попълнили въпросник „Личностно развитие и училищни практики", а 40 респондента са участници писмено интервю, изготвено специално за целите на основното изследване с трите професионални групи участници – учители, училищни психолози, педагогически съветници. Интервюто съдържа два отворени въпроси и представлява качествен компонент на изследователската разработка. Методическата постановка е описана прецизно и цялостно. Проверката на заложената хипотеза, е конкретизирана в *5 изследователски въпроса:*

1. *Има ли различия в разбирането за личностно развитие и в практикуваните форми на подкрепа при учителите, които преподават в различен тип населено място (фактори на средата)?*
2. *Има ли различия в разбирането за личностното развитие и в практикувани форми на подкрепа при учителите, които преподават на ученици от различен етап на образование (фактори на детето)?*
3. *Има ли различия в разбирането за личностното развитие и в практикуваните форми на подкрепа при учителите с различен стаж и възраст (фактори на учителя)?*

4. Има ли различия в разбирането за личностното развитие и в практикувани форми на подкрепа между различните специалисти - учители, училищни психолози и педагогически съветници?

5. Има ли различия в значимостта на индикаторите от отделните категории и в преценката за въздействието на училището върху тяхното развитие при изследваните педагогически специалисти?

и е извършена с добре аргументиран и съобразен със спецификата на изследването инструментариум.

Както качественият, така и количественият анализ на резултатите, е оригинален и синтезно осъществен. Формулираните изводи са в пряка връзка с предмета на изследването и логически произтичат от анализа на обработените данни.

Особено ценен приносен момент виждам в параграф 3 на трета глава „Дискусия на резултатите от емпиричното изследване“ и в пояснителния текст относно „изненадата“ от отговорите на училищни психолози, педагогически съветници и учители“; ограниченията на осъществената процедура и споделените препоръки за оптимизирането ѝ. Както в цялостния дисертационен труд, така и тук – ясно и категорично – кандидатът ни демонстрира дълбоко познаване на проблематиката, блестящо владеене на терминологията и респектиращ професионализъм.

Приносите отразяват основните научни постижения в дисертационния труд:

В теоретичен аспект: (1) Систематизирана е научна информация, изследваща динамиката на връзката „система на детето (ученика) – система на средата (училището)“. (2) Очертани са съвременни статистически реалности и глобална национална изследователска картина на засилващия се риск за проблемите и трудностите на учениците да се мисли в парадигмата на „неуспеха, дефицита, мързела”.

В приложен аспект: (1) Създадена и апробирана е авторска методика за търсене на различия, сравняване на данни и извеждане на нови проучвания с връзка между психологията на личността и образованието. (2) Проведено за първи път е комплексно психологическо изследване, което използва въпросник и интервю в допълнение към получената картина за личностното развитие на учениците през погледа на ключов педагогически персонал и са получени данни на формите за подкрепа за личностно развитие на учениците, които въвежда закона (ЗПУО).

По отношение на изискванията за цитиране и коректно позоваване на автори намирам, че разработката съвършено покрива критериите и отговаря на стандартите.

Публикации и участия в научни форуми

Анет Маринова-Митова е представила текстовете на общо публикации по темата на дисертацията, между които 2 статии и 2 доклада, издадени в реферирани издания и рецензирани сборници от научни конференции. Има десетки участия в научни форуми, семинари, обучения, и изяви като експерт по редица проекти. Активна е и в публичното пространство с не малък брой статии и интервюта в популярни издания, свързани със социалната стигма за ранното детско развитие и включващото образование.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ, въз основа на посочените констатации, резултат от прочита на дисертационния труд „Личностното развитие на учениците в контекста на училищните практики”, написан от Анет Маринова Маринова-Митева, категорично заявявам положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.2. Психология.

14.08. 2024г. Член на научно жури: .....

В. Търново /проф. д-р Даниела Тасевска/